

Impactul optimizării fiscale a muncii în România – între legalitate și ilegalitate

Obiectivul și concluziile studiului

Observăm extinderea unei practici fiscale care afectează negativ bugetul public (deci, bunăstarea noastră), și despre care se vorbește deschis, cu o relaxare șocantă, inclusiv în diferite conferințe de afaceri sau chiar la televizor: practica unor companii de “optimizare” fiscală a costurilor cu forța de muncă. În opiniile exprimate public (inclusiv de către unii politicieni!), există două suspiciuni: (i) o parte din angajații care sunt plătiți la nivelul salariului minim pe cartea de muncă mai primesc în paralel beneficii bănești nefiscalizate din partea angajatorilor (plata la negru); (ii) o parte din angajați sunt externalizați pe contracte de colaborare de tip PFA / microîntreprindere pentru reducerea impozitelor și contribuțiilor sociale plătite.

Dacă prima practică este complet ilegală, a doua este într-o zonă gri, deoarece legalitatea externalizării forței de muncă pe un contract de colaborare constă în caracterul independent al activității. Practic, totul este în regulă din punct de vedere fiscal dacă persoana respectivă respectă câteva condiții: prestează serviciile către mai mulți agenți economici, își poate alege programul de lucru sau locul desfășurării activității, riscurile inerente muncii sunt asumate de către persoana respectivă și alte câteva condiții mai extinse enumerate în codul fiscal).

Dacă ... problema este la acest “dacă”. Pentru că, în realitate, mulți dintre noi cunoaștem companii sau oameni care apelează la aceste practici pentru reducerea costurilor fiscale, dar unde activitatea este una dependentă, adică acel prestator de servicii lucrează doar pentru o singură companie, iar atunci “optimizarea” este evaziune fiscală. Problema devine un cancer al societății atunci când închidem ochii și nu facem nimic, pentru că “nu ne afectează pe noi” / ori “de ce să mă implic și să am probleme”. Ei bine, ar trebui să ne implicăm, pentru că evaziunea fiscală înseamnă pierderea de oportunități, investiții nerealizate și scăderea bunăstării noastre.

Eu am decis să mă implic și să contribuiesc cu o analiză pentru evaluarea impactului fiscal cauzat de externalizarea ilegală a forței de muncă. Metodologia propusă este unică și fără precedent în cercetările realizate până acum în România: **am calculat impactul pornind de la nivel micro → macro**. Am analizat situațiile financiare publice ale companiilor, am calculat impactul fiscal (taxele neplătite) și am ajuns la următoarele concluzii:

- Eșantionul analizat: 23.059 companii cu venituri > 1 milion euro care angajează cca. 2 milioane de salariați (50% din întreaga forță de muncă din sectorul non-public), analizând situațiile financiare publice pentru perioada 2015-2020;
- Jumătate din aceste companii au fost încadrate pentru cel puțin 1 an din perioada 2015-2020 în clasa de risc major privind externalizarea ilegală a forței de muncă. În fiecare an 1 din 4 companii analizate erau incluse în această clasă de risc;

- Impactul fiscal maximal (caracterul ilegal al externalizării forței de muncă este valabil pentru toate companiile încadrate în clasa de risc majos) este de 54,3 miliarde lei în perioada 2015-2020. Aceasta înseamnă impozite și contribuții sociale neplatite de aproape 11 miliarde euro. Cu acești bani se putea dubla rețeaua de autostrăzi din România (cca. 900 km de autostradă la un cost estimat de 10 milioane euro / km) și se putea construi un spital modern în fiecare județ (42 de spitale x 50 milioane euro / spital). Ce ar fi fost dacă ...
- Fenomenul evaziunii fiscale prin externalizarea ilegală a muncii a luat amploare în perioada analizată. Practic, impactul fiscal prin taxele neplatite a crescut cu 60%, de la 7,1 mld lei (2015) până la 11,3 mld lei (2020). Combinația perfectă a unor factori motivaționali care a determinat din ce în ce mai mulți antreprenori să meargă până la limita cu această practică, sau chiar dincolo de ea: creșterea salariilor, taxele ridicate pe munca dar reduse pe capital;
- Impozitele neplatite prin externalizarea ilegală a forței de muncă reprezintă cca. 8% din contribuțiile sociale și impozitul pe veniturile din salarii încasate la bugetul public. Practic, pentru fiecare 100 de lei taxe încasate pe munca, statul ar mai fi putut încasa încă 8 lei doar prin eliminarea practicilor de externalizare ilegală a forței de muncă.

Cum am ajuns la toate aceste cifre și concluzii? Studiul care urmează prezintă metodologia și rezultatele obținute la final sunt detaliate la final, atât din perspectiva impactului total cât și a distribuției sectoriale.

Metodologie – cum depistăm companiile cu risc major de externalizare ilegală a forței de muncă?

Simplu: *follow the money!* Nu trebuie decât să ne imaginăm care sunt efectele vizibile asupra contului de profit și pierdere în cazul companiilor care externalizează forța de muncă pe contracte de colaborare PFA / microîntreprindere, în loc să contracteze angajați legal, prin intermediul contractelor de muncă. Nu trebuie să ai doctorat în economie pentru a realiza că efectele imediate sunt următoarele în cazul companiilor care promovează astfel de practici în oglinda cu media sectorială (companii similare cu aceeași activitate):

- Ponderea cheltuielilor cu personal în total cheltuieli exploatare este mai redusă
- Ponderea altor cheltuieli de exploatare (categoria prestațiilor oferite de terți) în total cheltuieli este mai mare (practic, aici sunt incluse facturile emise de subcontractorii de tip PFA / microîntreprindere)
- Cifra de afaceri / angajat este superioară față de media sectorială, în special datorită efectului de bază (compania cu risc are mai puțini angajați contractați pe cartea de muncă). Practic, vânzarile sunt nejustificate de mari având în vedere numărul redus de angajați
- Salariul mediu brut / luna este inferior față de media sectorială, probabil o parte fiind plătită prin subcontractare (există practici mixte, cu salariul trecut pe cartea de muncă la nivelul minim, iar diferența este plătită pe baza de factură emisă de același angajat de pe o altă companie.

În tabelul următor am exemplificat cei 4 indicatori care ne pot alerta asupra riscului de externalizare a forței de muncă către activități de tip PFA / microîntreprindere. Pentru aceasta am folosit mediile la nivel național pentru toate companiile active în România privind structura contului de profit și pierdere, în oglinda cu un exemplu fictiv al unei companii care promovează astfel de practici. În scopul semnării unui risc relevant, au fost considerate deviații de + / - 10% ale companiilor din eșantion față de mediile sectoriale.

Descrierea eșantionului de companii selectate pentru această analiză:

- au fost selectate companiile care înregistrează venituri > 1 milion euro și care au depus situațiile financiare pentru fiecare an din perioada 2015 – 2020. Dimensiunea companiilor este necesară pentru nivelul detaliilor financiare suficiente pentru efectuarea calculelor care sunt descrise mai departe. Au fost alese doar companiile care au depus situațiile financiare pentru fiecare exercițiu din perioada analizată pentru a elimina efectul de supraviețuire (companiile radiate nu mai depun situațiile financiare) / regenerare (companiile nou înființate nu au depus situațiile financiare în trecut). Astfel, rezultatele privind impactul fiscal calculat în fiecare an nu sunt

distorsionate de efectele menționate, în baza principiului de comparabilitate și continuitate

- eșantionul rezultat → 23.059 companii, care concentrează venituri totale de 1.212 mld lei pe parcursul anului 2020 (reprezentând 75% din veniturile tuturor companiilor active în România) și cca. 2,1 mil angajați (reprezentând 53% din totalul salariaților din sectorul nonpublic pe parcursul anului 2020)
- au fost încadrate în clasa de risc ridicat privind externalizarea forței de muncă către contracte de tip PFA / microîntreprinderi companiile care au bifat cel puțin 3 din cele 4 criterii (semnale de risc) detaliate anterior. Acest aspect este necesar tocmai pentru a diferenția companiile care externalizează forța de muncă către companii de leasing de personal (activitate integral legală) față de cele care externalizează către activități de tip PFA / micro.

Pentru companiile incluse în clasa de risc ridicat de optimizare fiscală a costurilor cu forța de muncă prin externalizarea către activitate independentă PFA / microîntreprindere a fost calculat impactul fiscal folosind următoarea abordare:

- În primul rând, a fost determinat ecartul dintre ponderea costurilor cu salariile în total cheltuieli de exploatare la nivel sectorial și cel înregistrat de fiecare companie încadrată în clasa ridicată de risc
- Ecartul descris la punctul anterior a fost calculat procentual, iar apoi aplicat la valoarea absolută a cheltuielilor de exploatare înregistrate de companiile analizate pentru fiecare an din perioada 2015-2020
- Practic, se determina astfel echivalentul de salarii brute neînregistrate în contabilitate din cauza externalizării angajaților respectivi pe contracte de colaborare către activități independente de tip PFA sau microîntreprindere
- Rezultatele obținute din eșantionul analizat au fost extrapolate la nivel național folosind multiplicatorul de reprezentativitate. Acest multiplicator a fost determinat ca raport dintre impozitul pe venit și contribuțiile sociale plătite de toate companiile active în România (conform execuției bugetare publicate de Ministerul Finanțelor) / impozitul pe venit și contribuțiile sociale plătite de companiile din eșantionul analizat.

Impactul fiscal

Din cele 23.059 de companii incluse în eșantionul analizat, numărul companiilor cu risc ridicat de optimizare fiscală a variat între 5.500 – 5.900 în funcție de anul din perioada analizată. În medie, aproape 24% din companiile analizate au fost incluse în clasa de risc ridicat. Totuși, numărul de companii unice care au fost încadrate în clasa ridicată de risc este de 10.285, ceea ce înseamnă că, în medie, 44% din companiile analizate au fost încadrate cel puțin un an în profilul companiilor care optimizează fiscal costurile cu forța de muncă.

Aplicând metodologia descrisă la punctul anterior, tabelul de mai jos surprinde impactul taxelor (impozit pe venit și contribuții sociale) neplătite de companiile încadrate în clasa ridicată de risc privind optimizarea fiscală, în cazul în care riscul se materializează pentru toate aceste companii. Astfel, se estimează că cca. 8% din contribuțiile sociale și impozitele care ar trebui plătite (dacă toate contractele de colaborare ar fi încadrate în regimul fiscal al contractului de muncă) nu sunt plătite în realitate. Impactul fiscal total maximal estimat pentru perioada 2015-2020 cauzat de optimizarea fiscală prin externalizarea forței de muncă către activități independente indică o diminuare a veniturilor publice cu 54,29 mld lei. Impactul este major, în condițiile în care impozitul și contribuțiile neplătite reprezintă:

- cca. 1% din PIB în fiecare an din perioada analizată. În condițiile în care România înregistrează o pondere a veniturilor publice raportate la PIB aproape de 30% în perioada analizată, cu 10pp mai puțin decât media țărilor membre UE, deducem faptul că 10% din economia subterană din România este cauzată de optimizarea fiscală a taxelor privind forța de muncă externalizată către activități independente sau microîntreprinderi
- cca. 38% din toate investițiile publice realizate de statul român în perioada 2015-2020. Impactul taxelor neplătite din optimizarea fiscală a forței de muncă se ridică la 11,3 mld euro pentru perioada analizată, bani cu care se puteau construi 42 de spitale (cost estimat de 50 mil euro / spital pentru fiecare reședință de județ) și se putea dubla infrastructura de autostrăzi în România (cca. 900 km de rețea adițională de autostrăzi la un cost mediu de 10 mil eur / km autostradă).

Impactul fiscal al impozitelor și contribuțiilor sociale neplatite din cauza activităților de optimizare fiscală poate fi calculat și din perspectiva distribuției sectoriale în funcție de codul CAEN principal al companiilor suspecte de astfel de practici pe parcursul anului 2020. Astfel, aproape două treimi din toate impozitele și taxele neplatite din cauza acestui fenomen provin din 5 industrii: comerțul cu ridicata și distribuție (15%), IT (13%), alte activități și servicii prestate în special companiilor (12%), construcții (11%) și transporturi (10%). Majoritatea acestor sectoare conduc și în topul frecvenței fenomenului de optimizare fiscală, în condițiile în care ponderea companiilor suspecte de aceste practici în total companii fluctuează între 30%-40%.